

บทที่ ๑

การขึ้นสู่อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศของ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

๑.๑ บทบาทในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ในคณะผู้ร่วมคิดริเริ่มก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ในขณะที่มียศเป็น ร.ท. แปลก ชีตตะสังคะ และกำลังศึกษาทางด้านทหารปืนใหญ่อยู่ในประเทศฝรั่งเศส ทั้งนี้โดยการชักชวนของ ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี (ยศขณะนั้น) จุดเริ่มต้นของความคิดในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภานั้นมาจากการสนทนาวิพากษ์วิจารณ์การเมืองระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับ ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี ในระยะ พ.ศ. ๒๔๖๘^๑ จนกระทั่งทำความตกลงกันเริ่มดำเนินการขึ้นต้นได้แก่ การแสวงหาสมัครพรรคพวกซึ่งสามารถรวบรวมได้ในระยะต่อมา ๗ นาย^๒ คือ

๑. นายปรีดี พนมยงค์
๒. ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี (พล.ท. ประยูร ภมรมนตรี)
๓. ร.ท. แปลก ชีตตะสังคะ (จอมพล ป. พิบูลสงคราม)
๔. ร.ท. ทศนัย มิตรภักดิ์ (พ.ต. หลวงทศนัย นิยมศึก)
๕. หลวงสิริราชไมตรี (นายจรรยา สิงหเสนี)
๖. นายควีน ลพานุกรม
๗. นายแหม่ม พหลโยธิน

ในการประชุมวางแผนการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งแรก ณ บ้านพักของ

^๑ ปรีดี พนมยงค์, "บางเรื่องเกี่ยวกับภารกิจตั้งคณะราษฎรและระบอบประชาธิปไตย" ในหนังสือ เบื้องแรกประชาธิปไตย (พระนคร: มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๖) หน้า ๔๖

^๒ พลโทประยูร ภมรมนตรี เรื่องเดิม หน้า ๘.

ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี ซึ่งเป็นบ้านเลขที่ ๕ ณ ถนนเคอซอมเมอรา ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ผู้ริเริ่มก่อการทั้ง ๗ นาย จึงกล่าวได้เข้าประชุมอย่างพร้อมเพรียงกันเมื่อ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๐ การประชุมดำเนินไปเป็นเวลาประมาณ ๕ วัน ที่ประชุมได้เสนอแต่งตั้งให้ ร.ท. แปลก ชีตตะสังคะ เป็นประธานในที่ประชุมและมีมติเป็นเอกฉันท์ให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นประธานและหัวหน้าคณะกรรมการไปก่อน ในการประชุมครั้งแรกนี้ที่ประชุมได้มีมติเห็นพ้องต้องกัน กำหนดหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ ความมุ่งหมายของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วิธีเปลี่ยนแปลงการปกครองและการกำหนดคุณลักษณะของผู้ที่จะมาร่วมคณะต่อไป

คณะผู้ริเริ่มก่อการได้เริ่มดำเนินงานอย่างแข็งขันโดยการแสวงหาสมัครพรรคพวกเพิ่มเติมนับตั้งแต่วันที่ทำการประชุมครั้งแรก จนกระทั่งก่อนถึงวันกำหนดการเปลี่ยนแปลงการปกครองปรากฏว่ามีผู้ร่วมก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองจำนวนทั้งสิ้น ๕๕ นาย เป็นทหารบก ๓๔ นาย ทหารเรือ ๑๕ นาย และพลเรือน ๕๕ นาย ในจำนวนทหารบก ๓๔ นายนั้นแบ่งเป็น สาย นายพันเอกพระยาทรงสุรเดชกับ ร.ท. แปลก ชีตตะสังคะ ฝ่ายทหารเรือขึ้นตรงต่อนายนาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) เพียงผู้เดียว ส่วนฝ่ายพลเรือนแบ่งเป็น ๗ สาย คณะผู้ก่อการ (คณะกรรมการ) รวม ๕๕ นายได้มอบหมายให้ พ.อ. พระยา พลพลพยุหเสนา (พล.อ.) เป็นหัวหน้า เนื่องจากเป็นผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดของคณะผู้ก่อการ สำหรับจอมพล. พิบูลสงคราม ในวันที่ยึดอำนาจทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นมิใช่เป็นนายพันตรีหลวงพิบูลสงคราม ตำแหน่งประจำกรมจเรทหารบกในกระทรวงกลาโหม ทั้งนี้โดยได้รับยศเป็นนายพันตรีตั้งแต่ ๑ เมษายน ๒๔๙๕ นายพันตรีหลวงพิบูลสงคราม ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้เป็นผู้เตรียมการยึดอำนาจและวางแผนการทางทหารร่วมกับนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช และนายนาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (พล.ร.อ.) พ.ศ. หลวงพิบูลสงครามเป็นผู้บัญชาการยึดอำนาจและ

^๓ ปรีดี พนมยงค์ เรื่องเดิม หน้า ๓๐.

^๔ อ. พิบูลสงคราม "จอมพล. พิบูลสงคราม" (พระนคร, โรงพิมพ์มนตรี, ๒๕๐๘ หน้า ๔๘)

ควบคุมทหารพร้อมกับ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ส่วน น.ค. หลวงสินธุสงครามชัย
 เป็นผู้บัญชาการทางฝ่ายทหารเรือ^๕

ในบรรดาบุคคลชั้นหัวหน้าของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕
 ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการยึดอำนาจเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น พ.ต. หลวงพิบูลสงคราม
 จึงรวมอยู่ในกลุ่มบุคคลชั้นหัวหน้านี้ด้วย พ.อ. พระยาทรงสุรเดชถือว่า พ.ต. หลวงพิบูล-
 สงครามเป็นหัวหน้าพวกทหารบกชั้นยศน้อย ซึ่งเป็นพวกหนึ่งในจำนวน ๕ พวกของพวกเขาที่
 คิดปฏิวัติ^๖ นอกจากนั้น พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ซึ่งถือตนเองว่าเป็นจำพวกผู้ใหญ่
 ฝ่ายทหารร่วมกับ พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะผู้ก่อการ (คณะราษฎร) และ
 พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ ก็ได้อ้างว่า พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา ได้มอบให้ตน
 เป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหารวางแผนการยึดอำนาจทั้งหมด อย่างไรก็ตาม พ.อ. พระยาทรง
 สุรเดชก็ยอมรับว่า พ.ต. หลวงพิบูลสงคราม เป็นบุคคลชั้นหัวหน้าของคณะผู้ก่อการที่เข้า
 ร่วมประชุมในเดือนมิถุนายน ๒๔๗๕ ที่บ้าน ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี ก่อนถึงวันยึด
 อำนาจการปกครอง ซึ่งมีบุคคลชั้นหัวหน้าอื่น ๆ ที่ร่วมประชุมด้วย อาทิ พ.อ. พระยา
 พลพลพยุหเสนา พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ หลวง-
 ประคิษฐ์มนูธรรม และ น.ค. หลวงสินธุสงครามชัย^๗

^๕ พลโทประยูร ภมรมนตรี เรื่องเดิม หน้า ๑๕

^๖ พระยาทรงสุรเดช "การปฏิวัติ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕" ในหนังสือ
เบื้องแรกประชาธิปไตย (พระนคร, มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๖) หน้า ๕๕

^๗ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๐๓

จอมพล. พิบูลสงคราม จึงเริ่มบทบาททางการเมืองของตนทั้งในฐานะบุคคลหนึ่ง
 ที่อยู่ในคณะผู้ริเริ่มก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งมีจำนวน ๗ นาย และใน
 ในฐานะบุคคลชั้นนำของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งทำการยึดอำนาจเมื่อ ๒๔
 มิถุนายน ๒๔๗๕ ทั้งนี้กล่าวได้ว่าจอมพล. พิบูลสงคราม เป็นบุคคลสำคัญที่สามที่เข้าร่วมใน
 คณะผู้ริเริ่มก่อการตั้งจากนายปรีดี พนมยงค์ และพล.ท.ประยูร ภมรมนตรี นายควง อภัยวงศ์
 สมาชิกคณะผู้ก่อการอีกคนหนึ่งซึ่งเข้าร่วมในภายหลังก็ได้เคยกล่าวไว้ว่า "นายปรีดี นายแปลก
 และนายประยูร สามคนนี้เป็นตัวตั้งตัวตีทำอะไรทำอะไร" สำหรับบุคคลชั้นนำคนอื่น ๆ
 ได้แก่ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระยาฤทธิ์อัคเนย์ และ
 พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ นั้นได้เข้าร่วมในคณะผู้ก่อการภายหลัง ดังที่ พ.อ.พระยาทรง
 สุรเดช ยอมรับว่าฝ่ายทหารได้สนทนากันถึงเรื่องการปฏิวัติก่อนเวลาปฏิวัติจริงในราว ๒-๓ ปี
 โดยไม่ทราบว่าฝ่ายพลเรือนซึ่งมีหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นหัวหน้านั้นได้คิดเรื่องนี้อยู่เหมือนกัน
 และไม่ทราบว่าได้เริ่มคิดการนี้ตั้งแต่ปีไหน พ.อ.พระยาทรงสุรเดชชี้แจงว่าฝ่ายพลเรือนถึง
 แม้จะได้ทหารไว้เป็นพวกบ้างแล้ว ก็เป็นแต่พวกที่มียศน้อยและไม่มีตำแหน่งสำคัญในกองทัพ ซึ่ง
 หมายถึงจอมพล. พิบูลสงครามนั่นเอง และด้วยเหตุที่คณะผู้ก่อการต้องการได้ทหารตัวสำคัญ ๆ
 เข้ามาเป็นพวกด้วย จึงได้คิดคอร์รัปชัน อันทำให้พวกนายทหารชั้นยศสูงซึ่งได้แก่ พ.อ.พระยา
 พลพลพยุหเสนา พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระยาฤทธิ์อัคเนย์ และพ.ท.พระประศาสน์-
 พิทยายุทธ ได้เข้าร่วมในคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองในเวลาต่อมา

๑.๒ ความแตกแยกภายในคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้ว คณะราษฎรก็ได้
 ได้เริ่มดำเนินการเพื่อเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาของประเทศไทย งานสำคัญ

^๘ ควง อภัยวงศ์ คำปาฐกถา เรื่อง "ชีวิตของข้าพเจ้า" ณ หอประชุมคุรุสภา
 วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๖

^๙ พระยาทรงสุรเดช เรื่องเดิม หน้า ๘๕.

อันดับแรกได้แก่การประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้ร่างเตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว ในการนี้ผู้แทน คณะราษฎรรวม ๗ นายซึ่งได้รับมอบหมายจาก พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา ผู้รักษา พระนครฝ่ายทหารได้ นำร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ ขึ้นทูลเกล้าถวาย ณ วังสุโขทัย เมื่อ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๗๕ เวลา ๑๑.๑๕ น. โดยนายปรีดี พนมยงค์ ได้ร่วมเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในวันนั้นด้วย^{๑๐} ผลของการเข้าเฝ้า เพื่อขอพระบรมราชโองการประกาศใช้ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ ในวันนั้น ปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่ทรงลงพระปรมาภิไธย โดยมีพระราชดำรัสชี้แจงเหตุผลว่า "ข้อความในพระราชบัญญัตินั้นยาวมาก พระองค์ยังไม่สู้จะเข้าพระทัยดี ใครจะขอร่าง ธรรมนูญนี้ ไว้ก่อน"^{๑๑} และขอฝัดว่าจะส่งคืนไปให้คณะราษฎรอย่างเป็นทางการในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ เวลา ๑๗.๐๐ น.

006307

ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้พระราชทานร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองคืนมายังคณะราษฎร โดยได้ ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้วพร้อมบรรณ^{๑๒} พระราช

^{๑๐} นายคาบปิ่น บุญเกียรติ และ ร.อ.ท. เสง เล่ากระจ่าง เนติบัณฑิต (รวบรวมและเรียบเรียง) "สยามรัฐ - เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินอย่างมีพระราช ธิปไตย อยู่ใต้พระธรรมนูญการปกครอง" ภาค ๑ (พระนคร , โรงพิมพ์เคลิเมนต์, กรกฎาคม ๒๔๗๕) หน้า ๓๓ - ๓๔

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๑

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๑ - ๔๒

บัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ จึงถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกประเทศไทย

ในการแต่งตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราวโดยคณะราษฎร ซึ่งมีคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เป็นผู้ใช้อำนาจแต่งตั้งจำนวน ๓๐ นาย^{๑๓} ได้กระทำกันเมื่อ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ อันเป็นวันแรกของการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. หลวงพิบูลสงคราม ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนราษฎรด้วย^{๑๔} นอกจากนั้น พ.ศ. หลวงพิบูลสงคราม ยังได้รับคัดเลือกให้เข้าเป็นคณะกรรมการราษฎร ซึ่งมี พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นประธานคณะกรรมการราษฎร จากผลการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกเมื่อ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งมีมติให้พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นประธานกรรมการราษฎร และเป็นผู้เสนอชื่อคณะกรรมการราษฎร ๑๔ นายต่อสภา^{๑๕} การที่ พ.ศ. หลวงพิบูลสงครามได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควบคู่ไปกับกรรมการราษฎร (รัฐมนตรี) นั้น นับได้ว่าเป็นการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงให้กับ พ.ศ. หลวงพิบูลสงคราม ในการที่จะดำเนินบทบาททางการเมืองของตนต่อไป ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม เมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ พ.ศ. หลวงพิบูลสงครามก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีคณะที่ ๒ ของพระยามโนปกรณนิติธาดาอีกครั้งหนึ่ง^{๑๖}

การปกครองประเทศภายหลังจากที่คณะราษฎรโดยผู้รักษาการพระนครฝ่ายทหารได้มอบงานการปกครองประเทศที่ได้ยึดอำนาจไว้ให้แก่สภาผู้แทนราษฎร เมื่อ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕

^{๑๓} แต่งตั้งตามธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ หมวด ๓ ส่วนที่ ๒ มาตรา ๑๐ วรรคสอง

^{๑๔} ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ เรื่องเดิม หน้า ๑๘ (พ.ศ. หลวงพิบูลสงครามอยู่ในลำดับที่ ๓๔ จากจำนวนทั้งสิ้น ๓๐ นาย)

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๓.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๕-๔๖ (คณะรัฐมนตรีคณะที่ ๒ ๑๐ ธ.ค. ๒๕-๑ เม.ย. ๒๖)

แล้ว มิได้ดำเนินไปอย่างราบรื่นแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุแห่งความขัดแย้งแตกแยกกันเองภายในคณะราษฎรเป็นสำคัญ ความขัดแย้งแตกแยกดังกล่าวได้อุบัติขึ้นอย่างรุนแรงเมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรม ได้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเสร็จในกุมภาพันธ์ ๒๕๑๕^{๑๒} ทั้งนี้เพื่อวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจตามหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรข้อที่ ๓ ที่ว่า "จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย"^{๑๓} ซึ่งผลปรากฏว่าเมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมนำร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีก็ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงภายในคณะรัฐมนตรี ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าว ได้แก่ พระยามโนปกรณนิติธาดา และคณะผู้ก่อการฝ่ายทหารอาวุโส ได้แก่ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ ตลอดจนบรรดาระัฐมนตรีหลายท่านที่ยังมีความคิดแบบเก่า ๆ ทั้งนี้โดยอัครค่านวาค่าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นแบบคอมมิวนิสต์^{๑๔} ส่วนฝ่ายที่สนับสนุนซึ่งมีความเห็นว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้มีไ้แบบคอมมิวนิสต์และควรนำมาใช้เป็นนโยบายต่อไปได้แก่คณะผู้ก่อการรุ่นหนุ่ม และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่

ความขัดแย้งเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมได้ก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นภายในคณะรัฐมนตรี และสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายที่คัดค้านได้อ้างพระราชวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงวิจารณ์ว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวเหมือนกับแบบที่สตาลินใช้อยู่ในรัสเซีย^{๒๐} คณะรัฐมนตรีจึงได้ตั้ง "คณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" ขึ้น ๑๔ คน ซึ่งปรากฏว่ากรรมการส่วนข้าง

^{๑๓} วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) "ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย" (พระนคร , โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๕๑๑) เล่ม ๑ , หน้า ๔๓

^{๑๔} ประกาศของคณะราษฎร ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๕

^{๑๕} วิเทศกรณีย์ เรื่องเดิม หน้า ๕๒ - ๕๓

^{๒๐} ได๋อน บุนนาค "ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก"

มากเห็นชอบกับโครงการนี้และได้เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาเพื่อประกาศใช้ต่อไป^{๒๑} แต่ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ ๑๐ มีนาคม ๒๔๙๕ พระยามโนปกรณนิติธาดา ได้ตอบข้อซักถามของนายจรูญ สืบแสงว่า "โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐา นั้นคณะกรรมการลงมติเป็นเอกฉันท์ว่าเป็นแบบคอมมิวนิสต์ คณะรัฐมนตรีผู้ใหญ่ไม่มีใคร เห็นด้วยกับโครงการนี้"^{๒๒}

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรในระยะมีนาคม ๒๔๙๕ เต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งความตึงเครียดเป็นอย่างยิ่ง นอกจากความขัดแย้งกันในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังมีความไม่พอใจรัฐบาลที่ให้ทหารทำการตรวจคนอาชญากรสมาชิกสภาก่อนที่จะเข้าประชุม สมาชิกสภาหลายท่านได้ซักถามรัฐบาลในการประชุมสภาเมื่อ ๓๑ มีนาคม ๒๔๙๕^{๒๓} พระยามโนปกรณนิติธาดาตอบว่าเป็นผู้สั่งให้ดำเนินการเอง เพื่อรักษาความปลอดภัยทุกฝ่ายที่ประชุมสภาไม่พอใจและลงมติว่าในที่ประชุมสภาประธานสภาเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ผู้ใดจะมาสั่งการอย่างหนึ่งอย่างใดมิได้ พล.ร.ต. พระยาศรยุทธเสนี รองประธานสภาทำการแทนประธานสภารับข้อที่ประชุมว่าต่อไปจะไม่ให้ผู้อื่นมาใช้อำนาจในสภาเช่นนี้อีกและให้ถอนทหารออกไป

ความขัดแย้งระหว่างสภาผู้แทนราษฎรกับรัฐบาลอีกประการหนึ่งได้แก่การที่คณะรัฐมนตรีมีคำสั่งห้ามมิให้ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน รวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ทรงแต่งตั้ง เป็นสมาชิกสมาคมการเมือง ถ้าเป็นก็ให้ลาออกจากสมาคมการเมืองเสีย ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ ๑๗ มีนาคม ๒๔๙๕ พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฐานะสภานายกสมาคมคณะราษฎร ซึ่งได้จดทะเบียนเรียบร้อยแล้วได้ตั้งกระทู้ถาม

๒๑ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ เรื่องเดิม หน้า ๕๗.

๒๒ วิเทศกรณีย์ เรื่องเดิม หน้า ๕๗.

๒๓ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรปี ๒๔๙๕ ครั้งที่ ๕๕ ๓๑ มีนาคม

รัฐบาลในเรื่อง พระยาตรีวิสารวาท รัชมณฑลว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ตอบ
กระทู้ถามโดย รับว่า รัฐบาลได้ออกคำสั่งห้ามเช่นนั้นจริง สมาชิกสภาโคออปไรยและลง
มติว่า การห้าม นี้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ถ้าจะห้ามก็ต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญก่อน การห้ามเช่นนี้
จึงไม่มีผลบังคับ ^{๒๔} มหะไป

ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าความแตกแยกภายในคณะราษฎร
ได้ทวีความรุนแรงจนถึงขั้นที่ไม่อาจจะประนีประนอมกันได้ต่อไป หลังจากที่เคยมีความขัดแย้ง
กันหลายครั้งทั้งก่อนและหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยเฉพาะความขัดแย้ง
ระหว่าง พ.อ.พระยาทรงสุรเดช ซึ่งถือตนเองว่าเป็นนายทหาร ชั้นผู้นำแห่งกลุ่มนายทหารชั้น
ยศอาวุโสกับ พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม ที่ พ.อ.พระยาทรงสุรเดชถือว่าเป็นนายทหาร ชั้นยศผู้น้อย
พ.ท. หลวงพิบูลสงครามเป็นผู้ริเริ่มการ เปลี่ยนแปลงการปกครองมาตั้งแต่ต้นจึงถือว่าตนควรมีสติ
มีเสียงเต็มที่ ส่วน พ.อ.พระยาทรงสุรเดช เป็นบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองและไม่ค่อยจะ
เลื่อมใสในความคิดเห็นของคนหนุ่มในคณะผู้ก่อการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน บุคคลทั้งสองนี้เคย
ขัดแย้งกันรุนแรง เกี่ยวกับแนวความคิดในการปรับปรุงกองทัพถึงกับจะแตกแยกกัน แต่ ร.ท.
ประยูร ภมรมนตรี เป็นผู้คอยไกล่เกลี่ยประนีประนอมขอให้ทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง
ซึ่งเป็นงานหลักไปก่อน ^{๒๕} พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม กับ พ.อ.พระยาทรงสุรเดช จึงทำความ
เข้าใจกันได้แต่ก็ยังคงมีความระแวงกันอยู่ในที่

เมื่อวิเคราะห์สภาพความขัดแย้งภายหลังจาก เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕
แล้ว จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งที่รุนแรงที่สุดเกิดขึ้นจากเค้าโครงการ เศรษฐกิจของ นายปรีดี
พนมยงค์ ซึ่งมีคณะผู้ก่อการรุ่นหนุ่มและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งเป็นผู้สนับสนุน ส่วน

^{๒๔} รายงานการประชุมสภาผู้แทน ปี ๒๔๗๕ ครั้งที่ ๕๗ ๑๓ มีนาคม ๒๔๗๕

^{๒๕} พลโทประยูร ภมรมนตรี เรื่องเดิม หน้า ๗๒-๗๕

พ. อ. พระยาพลพลพยุหเสนา กับ พ. ศ. หลวงพิบูลสงครามนั้น ไม่พยายามนำตัวเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้งดังกล่าวมากนัก และคอยสังเกตการณ์อยู่ในวงนอกเท่านั้น อย่างไรก็ตามก็สำหรับ พ. ศ. หลวงพิบูลสงครามนั้น การที่เคยมคิดริเริ่มการเปลี่ยนแปลงการปกครองกับนายปรีดี พนมยงค์ มาก่อนตั้งแต่ศึกษาอยู่ในฝรั่งเศส ทำให้เป็นที่น่าเชื่อถือได้ว่าความเลื่อมใสในความรู้ ความสามารถของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นเหตุให้ พ. ศ. หลวงพิบูลสงคราม มีความเชื่อถือ และสนับสนุนความคิดเห็นของนายปรีดี พนมยงค์

ความแตกแยกภายในคณะราษฎร ซึ่งลุกลามขยายตัวจากความขัดแย้งภายในคณะรัฐมนตรี ไปเป็นความขัดแย้งภายในสภาผู้แทนราษฎร และระหว่างสภาผู้แทนราษฎรกับรัฐบาลต่างฝ่ายต่าง กล่าวโจมตีซึ่งกันและกันอย่างรุนแรง โดยฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ เห็นว่าพระยามโนปกรณ์- นิธิตาคาเป็นพวกเจ้าที่ตองการให้การปกครองกลับไปสู่ระบอบเดิม ส่วนฝ่ายพระยามโนปกรณ์- นิธิตากาก้โจมตีนายปรีดี พนมยงค์ ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมาชิก สภาบางคนถึงกับพุกอาวูช เข้าไปในที่ประชุม พระยามโนปกรณ์นิธิตาคาจึงขอความร่วมมือกับ พ. อ. พระยาทรงสุรเดช จัดส่งทหารมาคุ้มครองสภา ^{๒๖} ความขัดแย้งเรื่องเค้าโครงการ เศรษฐกิจ เรื่องการที่รัฐบาลห้ามมิให้ข้าราชการ เป็นสมาชิกสมาคมการ เบื้อง ซึ่งหมายถึง สมาคมคณะราษฎร ตลอดจนสภาพความตึงเครียดในการประชุมสภาอันมีสาเหตุจากการคุกคาม ซึ่งกันและกันเหล่านี้ เป็นชนวนทำให้ความแตกแยกถึงที่สุด พระยามโนปกรณ์นิธิตาคา นายกรัฐมนตรีจึงได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร งดใช้รัฐธรรมนูญของมาตรา และจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ เมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ ^{๒๗} รัฐบาลออกแถลงการณ์อย่างเหตุผล

^{๒๖} สมุทรร สุกษกะ "๒๖ การปฏิวัติไทยและรัฐประหารสมัย ๒๐๔๕-๒๕๐๓" (พระนคร, โรงพิมพ์สื่อการพิมพ์, ๒๕๐๓) หน้า ๑๕๔.

^{๒๗} พระราชกฤษฎีกาให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรและตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ พ. ศ. ๒๔๗๖ ราชกิจจานุเบกษา แผนกฤษฎีกา ฉบับพิเศษ เล่ม ๕๐ ตอนที่ ๒ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ หน้า ๑.

ว่า รัฐมนตรี เกิดแตกเป็น ๒ พวก ไม่สามารถคล้อยตามกันได้ ฝ่ายข้างน้อย (ฝ่ายนาย
ปรีดี พนมยงค์) ต้องการจะใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ซึ่งจะเป็นภัยต่อความมั่นคง
ของ ๑๓ ส่วนสมาชิกสภาเป็นจำนวนมากก็เลื่อมใสในรัฐมนตรีฝ่ายข้างน้อยและมีความตอง
การที่ ใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์เช่นกัน จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการดังกล่าว
เนื่องจกความเป็นไปในเวลานั้นเป็นภาวะสุดแสนจะทันทานได้^{๒๘}

พระยามโนปกรณนิติธาดา กับฝ่ายนายทหารอาวุโสซึ่งนำโดย พ.อ.พระยาทรงสุรเดช
ได้เริ่มดำเนินการขั้นต่อไปเพื่อกำจัดฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ โดยการออกพระราชบัญญัติว่า
ด้วยคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีบทลงโทษผู้ก่อให้เกิดและพยายามก่อให้เกิดคอมมิวนิสต์เมื่อ ๒ เมษายน
๒๔๙๖^{๒๘} ตลอดจนกดดันให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเดินทางไปพำนักอยู่ในประเทศฝรั่งเศสเมื่อ
๑๒ เมษายน ๒๔๙๖ ส่วน พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม ผู้ร่วมคิดริเริ่มก่อการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองกับนายปรีดี พนมยงค์ ก็ถูก พ.อ.พระยาทรงสุรเดช กล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์^{๓๐}
พ.ต.หลวงพิบูลสงคราม เป็น รัฐมนตรีคนหนึ่งที่ไกรวัลลงชื่อรับสนองพระบรมราชโองการใน
พระราชกฤษฎีกาปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา ในการนี้จอมพลป. พิบูล-
สงครามได้เปิดเผยว่า "พระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นผู้เรียกตัวให้ไปลงชื่อเป็นคนสุดท้าย และ
อ้างว่าในเวลานั้นยังเป็นเด็กอยู่มากในทางการเมือง เมื่อถูกเกลี้ยกล่อมและเห็นรัฐมนตรีคน
อื่น ๆ ลงชื่อกัน ตนเองจะไม่ลงชื่อกับเขาก็เกรงจะเป็นภัยร้ายแรง จึงได้ลงชื่อตามพระยา
พหลไป"^{๓๑} การปิดสภาผู้แทนราษฎร ของรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดารั้งนี้ทำให้การ

^{๒๘} แถลงการณ์ของรัฐบาล ๑ เมษายน ๒๔๙๖ ราชกิจจานุเบกษา

แผนกกฎหมาย ฉบับพิเศษ ๑ เมษายน ๒๔๙๖ หน้า ๗.

^{๒๘} พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๙๖ ราชกิจจานุเบกษา

แผนกกฎหมาย เล่ม ๕๐ ตอนที่ ๒ ๒ เมษายน ๒๔๙๖ หน้า ๑๐.

^{๓๐} ปรีดี พนมยงค์ เรื่องเดิม หน้า ๗๘ (ในจดหมายที่จอมพลป.ฯ มีไปถึง
นายปรีดีฯ ภายหลังสงคราม)

^{๓๑} อ.พิบูลสงคราม เรื่องเดิม หน้า ๑๖๐.

เลือกตั้งทั่วไปในเมษายน ๒๔๗๖ ไม่อาจมีขึ้นได้ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลได้เคยแจ้งต่อสภาผู้แทนราษฎรว่าจะจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในเมษายน ๒๔๗๖

๑.๓ บทบาทในการทำรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการทำรัฐประหาร เมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ เพื่อบังคับให้รัฐบาลชุดพระยามโนปกรณนิติธาดาออกจากตำแหน่ง และเพื่อเปิดสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่ทำรัฐประหารนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม มียศ เป็น พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม รองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ และเพิ่งจะได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการเมื่อ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๗๖^{๓๒} ซึ่งเป็นวันเดียวกับที่ พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา ไคลาออกจากตำแหน่ง รัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบก พร้อมกับไคลาออกจากตำแหน่งทั้งทางการเมืองและการทหารของ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิ์อัคเนย์ และ พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ^{๓๓} พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา ไคลาเนื่องจากขอรองพระยามโนปกรณนิติธาดาให้เปิดสภาผู้แทนราษฎรไม่สำเร็จ อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะไคลาออก พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา ได้มีจดหมายไปถึง พ.อ. พระยาทรงสุรเดชเตือนว่า "จะถูกโจมตีล้มหลังและแจ้งว่าอาจจะลาออกให้บอกด้วย"^{๓๔} ทั้งนี้ ก็เพื่อตนจะได้ลาออกพร้อมกับ พ.อ. พระยาทรงสุรเดชด้วยเห็นว่าหมดหนทางที่จะแก้ไขสภาพการณ์ทางการเมืองให้ดีขึ้นได้

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๖๓

^{๓๓} ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ เรื่องเดิม หน้า ๖๗

^{๓๔} สมุท สุนทรชกะ เรื่องเดิม หน้า ๒๐๑

ความขัดแย้งระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ซึ่งมีมาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ภายหลังจากพระยามโนปกรณ์นิติธาดาได้ประกาศสถาปนาพระราชกรณียกิจ เมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๗๕ แล้วได้ทวีความขัดแย้งรุนแรงขึ้น พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้รับแต่งตั้งให้ พล.ต. พระยาพิชัยสงคราม กับ พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม เป็นผู้บัญชาการทหารบกและเจ้ากรมยุทธการทหารบกตามลำดับ ทั้งนี้โดยได้สอบถาม พ.ท. หลวงพิบูลสงครามก่อน ซึ่ง พ.ท. หลวงพิบูลสงครามสนับสนุนให้ พล.ต. พระยาพิชัยสงคราม กับ พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม เขาคำรงตำแหน่งดังกล่าว พ.ท. หลวงพิบูลสงครามอ้างว่าเป็นไปตามความเป็นจริงของหลักทางทหาร^{๓๕} พ.อ. พระยาทรงสุรเดชได้ดำเนินการขั้นต่อไปเพื่อกำจัดอำนาจของ พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม โดยเตรียมการจะย้าย พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม พร้อมกับผู้ก่อการฝ่ายทหารอีกหลายคนให้พ้นจากหน่วยกำลังไปอยู่ในตำแหน่งช่วยรบมิให้คุมกำลัง ทั้งนี้โดยการร่วมมือของ พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม ซึ่งเป็นฝ่ายเสนาธิการผู้ช่วยวางแผนการโยกย้ายดังกล่าว^{๓๖}

การจ้างแผนทหารประหาร เมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ นั้น มี พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม เป็นเสนาธิการ และได้ตัดสินใจครั้งสุดท้ายในขณะที่ฝ่ายพระยามโนปกรณ์นิติธาดา กับ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช กำลังเตรียมการกำจัดอำนาจของ พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม ดังที่กล่าวมาแล้ว ส่วน พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา นั้นหลังจากลาออกจากตำแหน่งทางการเมืองการทหารแล้ว ฝ่ายพระยามโนปกรณ์นิติธาดาก็ยังไม่วางใจและได้ส่งตำรวจคอยติดตามดูแลความเคลื่อนไหวตลอดเวลา นอกจากนั้น พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ได้เตือน พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนากับผู้ก่อการ - - - - -

^{๓๕} ปรีดี พนมยงค์ เรื่องเดิม หน้า ๓๘-๓๙

^{๓๖} อ. พิบูลสงคราม เรื่องเดิม หน้า ๑๖๗, ๑๓๗ - ๑๓๘ และ

สมุทร สุรักษกะ เรื่องเดิม หน้า ๑๕๕

ชั้นผู้น้อยอีกหลายคนในทางมือเสียบ ถ้าใครมาชวนอย่างไรก็อย่าได้เกี่ยวข้องกับ^{๓๓)} อย่่างไร
 ก็ดีเมื่อ พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม ชักชวนให้ทำรัฐประหาร เพื่อเปิดสภาผู้แทนราษฎร พ.อ. พระ
 ยาพหลพลพยุหเสนา ก็ตอบรับและยอมรับเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารตามคำขอร้องของ พ.ท. หลวง
 พิบูลสงคราม ทั้งนี้เพราะมีความต้องการจะ เปิดสภาผู้แทนราษฎร อยู่ก่อนแล้ว

การทำรัฐประหารครั้งนี้จึงกล่าวได้ว่าเป็นการริเริ่มของจอมพล. พิบูลสงครามโดย
 แท้ไม่ว่าจะเป็นการทำไปเพื่อความอยู่รอดของคณะผู้ก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๙๕
 ส่วนหนึ่ง หรือ เป็นไปเพื่อสงวนรักษาไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาก็ตาม พ.ท.
 หลวงพิบูลสงครามเป็นทั้ง เสนาธิการวางแผนทำรัฐประหาร และผู้รวบรวมกำลังทหาร บาก
 ทหาร เรือ รวมทั้งพลเรือน กำลังทหารบกก็โถมมาจากคณะผู้ก่อการ ทหารบกชั้นผู้น้อยซึ่งไม่เป็น
 ปัญหาเนื่องจากใกล้ชิดกับ พ.ท. หลวงพิบูลสงครามอยู่แล้ว ส่วนกำลังทหาร เรือ พ.ท. หลวง
 พิบูลสงครามได้ติดต่อ น.ท. หลวงศุภชลาศัย นายทหาร เรืออาวุโส รองจาก น.ท. หลวงสินธุ
 สงครามชัย ผู้ก่อการชั้นหัวหน้าซึ่งไม่เป็นที่ไว้วางใจเนื่องจากเป็นน้องของ พล.ร.ท. พระยา
 ราชวังสัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในขณะนั้น น.ท. หลวงศุภชลาศัย จึงเป็นผู้นำ
 ฝ่ายทหาร เรือในการทำรัฐประหาร เมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๙๖ อย่่างไรก็ดี พ.ท. หลวงพิบูล-
 สงครามก็ขาดผู้นำฝ่ายพลเรือนเนื่องจากนายปรีดี พนมยงค์ในขณะนั้นพำนักอยู่ที่ฝรั่งเศส แต่ก็
 ได้ตัดสินใจทำรัฐประหารในที่สุดโดยไม่มีผู้นำฝ่ายพลเรือน ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วก็คงไม่มี
 ความจำเป็นเท่าใดนัก เพราะพลเรือนเป็นเพียงส่วนประกอบที่ไม่ค่อยจะสำคัญเท่าใดนักในการ
 ทำรัฐประหารของฝ่ายทหารบก

^{๓๓)} วิเทศกรณีย์ เรื่องเดิม หน้า ๒๕๒.

การทำรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเริ่มขึ้นเมื่อเวลา ๓ นาฬิกาเศษของวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๔๗๖^{๓๘} (๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖) และประสบความสำเร็จโดยง่ายดาย เนื่องจากความเชี่ยวชาญในการยึดอำนาจของ พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม กำลังทหารของคณะรัฐประหารได้เข้ายึดจุดยุทธศาสตร์ทุกจุดตลอดจนบ้านพักของบุคคลสำคัญฝ่ายรัฐบาล และสถานที่ราชการสำคัญ ๆ ทุกแห่ง ส่วนการตัดสายโทรศัพท์และตัดการติดต่อทางโทรเลขตกเป็นหน้าที่ของนายควง อภัยวงศ์ เช่นเคยเหมือนเมื่อครั้งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ พ.ท.หลวงพิบูลสงครามนำกำลังทหารเข้าล้อมวังปารุสกวัน ซึ่งเป็นทำเนียบนายกรัฐมนตรี ขณะเดียวกันในตอนเช้าของวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ คณะรัฐประหารได้ออกประกาศแถลงการณ์ต่อประชาชนใจความว่า "รัฐบาลบริหารราชการแผ่นดินไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ คณะทหารบก เรือ และพลเรือน จึงจำเป็นต้องยึดอำนาจการปกครอง เพื่อเปิดสภาพุแทนราษฎรต่อไป" ประกาศฉบับนี้ลงนามโดย พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม และ น.ท.หลวงศุภชลาศัย ในวันเดียวกันนั้นคณะรัฐประหารซึ่งตั้งกองบัญชาการที่วังปารุสกวันก็ให้หลวงกาจสงครามนำหนังสือคำขาดไปยื่นต่อ พระยามโนปกรณ์นิติธาดาให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หนังสือคำขาดนี้ลงนามโดย พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา และ พ.ท.หลวงพิบูลสงครามในฐานะเลขานุการฝ่ายทหารบก^{๓๙} พระยามโนปกรณ์นิติธาดาก็ยอมลาออกโดยดีและได้โทรเลขกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งประทับอยู่ที่พระราชวังไกลกังวล หัวหิน

คณะรัฐประหารได้รับคำเนิการเปิดสภาพุแทนราษฎร โดยขออภัยให้เจ้าพระยาพิชัยญาติ ประธานสภาพุแทนราษฎร เดินทางไปกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่หัวหินเมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ เพื่อให้โปรดเกล้าฯ เปิดประชุมสภาพุแทนราษฎร

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๕๓.

^{๓๙} เลขานุการฝ่ายทหารเรือได้แก่ น.ท.หลวงศุภชลาศัย และเลขานุการฝ่ายพลเรือนได้แก่หลวงนฤเบศร์มานิต

ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เปิดสภาผู้แทนราษฎรในวันรุ่งขึ้น การประชุมสภาผู้แทนราษฎรจึงเริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่งเมื่อ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๗๖ พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา ได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๖^{๕๐} หลังจากที่มิพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๗๖ ในคณะรัฐมนตรีชุดใหม่นี้ พ.ท. หลวงพิบูลสงครามได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีรับผิดชอบกระทรวงกลาโหมร่วมกับ พล.ต. พระยาประเสริฐสงครามรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในขณะที่มีอายุเพียง ๓๖ ปีเท่านั้น ส่วน พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ และ พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ ไม่มีชื่ออยู่ในคณะรัฐมนตรีชุดนี้ ต่อมา พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ และ พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ ได้เดินทางไปอยู่ที่ไซ่ง่อน บินัง และไปเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำเยอรมันตามลำดับ รัฐบาลของพระยาพลพลพยุหเสนาได้แต่งตั้งให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอีกเมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๖^{๕๑} ในกรณีนี้พระยาพลพลพยุหเสนาได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่ารัฐบาลได้แจ้งให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเดินทางกลับจากฝรั่งเศส ซึ่งหลวงประดิษฐ์ตอบว่ายินดีเดินทางกลับ แต่ขอให้รัฐบาลนำความกราบบังคมทูลก่อน นายกรัฐมนตรีจึงนำความขึ้นกราบบังคมทูล และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้งให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นรัฐมนตรีดังกล่าว อย่างไรก็ตาม รัฐบาลพระยาพลพลพยุหเสนาได้ยืนยันว่าจะไม่นำเอาเค้าโครงการณ์เศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมมาใช้อย่างเด็ดขาด

^{๕๐} ประกาศตั้งคณะรัฐมนตรี ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม ๕๐ ตอนที่ ๒ (๒๕ มิถุนายน ๒๔๗๖) หน้า ๓๕๒.

^{๕๑} สว่าง ลานเหลือ "๓๗ ปีแห่งการปฏิวัติ" (พระนคร, โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔) หน้า ๑๒.

^{๕๒} ประชุมกฎหมายประจำศก ปี ๒๔๗๖ เล่ม ๔๖ หน้า ๓๘๕

^{๕๓} ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ เรื่องเดิม หน้า ๕๕

การที่คณะรัฐประหารทำการยึดอำนาจสำเร็จ เรียบร้อยนั้นกล่าวได้ว่าเป็นเพราะความสามารถและการริเริ่มของจอมพล. พิบูลสงครามเป็นส่วนใหญ่ อีกนัยหนึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นความสำเร็จเฉพาะส่วนตัวของจอมพล. พิบูลสงครามก็ได้ เนื่องจากเหตุที่ว่าสามารถกำจัดศัตรูทางการเมืองคนสำคัญของตนซึ่งได้แก่ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช กับสมักรพรรคพวกได้อย่างงดงาม พ.อ.พระยาทรงสุรเดชสูญเสียอำนาจวาสนาโดยสิ้นเชิงและได้ลาออกจากสมาชิกภาพผู้แทนราษฎร เมื่อ ๒๘ กันยายน ๒๔๗๖ ความสำเร็จของจอมพล. พิบูลสงครามครั้งนี้ นับได้ว่าเป็นก้าวสำคัญทางการเมืองที่จะผลักดันให้ตนเองขึ้นสู่อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศต่อไป อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ดีจอมพล. พิบูลสงคราม ซึ่งในขณะนั้นนับเป็นผู้นำประเทศลำดับสองรองจาก พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา ก็ได้คาดคิดเลยว่า การเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรม กลับจากฝรั่งเศสจะเป็นความผิดพลาดที่ทำให้ตนเองต้องประสบความพ่ายแพ้ครั้งแรกในชีวิตการเมืองต่อมา หลังจากเดินทางกลับประเทศแล้ว หลวงประดิษฐมนูธรรมก็ถูกสภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวนพิจารณาว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ตามมติของนายพัก ณ สงขลา สมาชิกสภาจังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งสภามีมติรับหลักการเป็นเอกฉันท์เมื่อ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๗๖ ผลการพิจารณาเริ่มใช้เวลา ๒ เดือนเศษ ปรากฏว่าที่ประชุมสภาลงมติรับรองรายงานของคณะกรรมการที่มีความเห็นว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ หลวงประดิษฐมนูธรรมจึงพบนมลทินที่รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดากล่าวหา และได้กลายเป็นคู่แข่งทางการเมืองคนสำคัญของจอมพล. พิบูลสงครามในกาลต่อมา

๔๔ เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๔

๔๕ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒/๒๔๗๖ (สามัญ) สมัยที่ ๑ หน้า ๔๕.

๔๖ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๔/๒๔๗๖ (สามัญ) สมัยที่ ๒ (๑๐ มีนาคม ๒๔๗๖) หน้า ๑๕๓๔.

๑.๔ บทบาททางการเมืองในสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา

ความเป็นผู้ริเริ่มก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ และผู้ริเริ่มทำรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นสิ่งที่ผลักดันให้จอมพลป. พิบูลสงคราม มีฐานะทางการเมืองเด่นขึ้นอย่างรวดเร็ว จนถึงขั้นที่อาจกล่าวได้ว่าในสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา^๑ จอมพลป. พิบูลสงคราม มีฐานะเป็นรอง พ. อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีก็เพียงในตำแหน่งหรือเพียงในนามเท่านั้น ในสมัยที่พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น รัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งแรกขึ้น ซึ่งเป็นการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรโดยทางอ้อมเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ ตามพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งผู้แทนตำบล ซึ่งจะไปทำการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกต่อหนึ่ง ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกปรากฏว่ามีผู้มาใช้สิทธิเพียง ๑,๗๓๓,๕๓๒ คน จากจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงทั่วประเทศ ๔,๒๗๘,๒๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๔๕^{๔๗} และได้ผู้แทนราษฎรจำนวน ๗๘ คน ต่อจากนั้นรัฐบาลก็ได้ออกพระราชกฤษฎีกาดังสมาชิกประเภท ๒ ขึ้นเมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๔๗๖ ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญซึ่งมีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาประเภทที่ ๑ ที่ได้รับการเลือกตั้งโดยทางอ้อมดังกล่าว "พ.ท. หลวงพิบูลสงครามก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาประเภท ๒ ควบพร้อมกับหลวงประดิษฐมนูธรรม^{๔๘}

๑.๔.๑ การปราบกบฏบวรเดช

ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ นั้น ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นประการหนึ่ง ซึ่งมีส่วนเป็นอย่างยิ่งในการช่วยสนับสนุน เชิดชูฐานะทางการเมืองของจอมพลป. พิบูลสงครามให้เด่นชัดยิ่งขึ้น เหตุการณ์ดังกล่าวได้แก่การที่พระองค์เจ้าบวรเดชกับสมัครพรรคพวกส่วนใหญ่ที่เป็นขุนนางเก่าและคณะนายทหารบางส่วนได้ก่อการกบฏ

^{๔๗} กระทรวงมหาดไทย "รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" เล่ม ๑ (พระนคร, โรงพิมพ์กระดาษไทย, ๒๕๐๐) หน้า ๗.

ขึ้นเมื่อ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ โดยทรงกำลังจากนครราชสีมา อุบลราชธานี สระบุรี และ
พระนครศรีอยุธยา เคลื่อนที่เข้ายึดคอนเมืองเป็นที่ตั้งกองบัญชาการ ส่วนด้านใต้พระนครก็
ได้มีการระดมพลที่เพชรบุรีและราชบุรีเตรียมเคลื่อนเข้ามายึดพระนคร ทั้งนี้โดยที่ฝ่ายกบฏซึ่ง
มีพระองค์เจ้าวรเดชเป็นหัวหน้าได้ยื่นคำขาด ๒ ประการ ต่อรัฐบาลบังคับให้ปฏิบัติตามภายใน
๑ ชั่วโมง มิฉะนั้นจะเข้ายึดกรุงเทพฯ ฝ่ายรัฐบาลนั้นว่าเป็นการบังคับให้รัฐบาลยอมแพ้
ลาออกจากตำแหน่ง จึงได้ออกแถลงการณ์ตอบไว้ว่า พระองค์เจ้าวรเดชกับพวกเป็นกบฏ
ต่อแผ่นดิน พยายามล้มล้างรัฐธรรมนูญและจะสถาปนาระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รัฐบาล
ได้ตัดสินใจตอบปฏิเสธคำขาดของพระองค์เจ้าวรเดชและสังหาร เขาปราบปรามอย่างรุนแรง
ในการนี้รัฐบาลได้ตกลงเป็นเอกฉันท์แต่งตั้งให้ พ.ท. หลวงพิบูลสงครามผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก
ฝ่ายยุทธการ เป็นผู้บังคับกองผสม มีหน้าที่ดำเนินการเด็ดขาดในการปราบปรามฝ่ายกบฏ

พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม ผู้บังคับกองผสมของฝ่ายรัฐบาลได้ทำการปราบปรามฝ่าย
กบฏอย่างเข้มแข็งและเด็ดขาด โดยอำนวยการปราบปรามด้วยตนเอง การปราบปรามใช้
เวลาประมาณสองสัปดาห์ (๑๑-๒๗ ตุลาคม ๒๔๗๖) ฝ่ายกบฏจึงประสบความพ่ายแพ้ราบคาบ
โดยเฉพาะการสู้รบทางตอนเหนือของพระนครที่คอนเมืองซึ่งฝ่ายกบฏยึดเป็นกองบัญชาการนั้น
พ.ท. หลวงพิบูลสงครามกับกองผสมฝ่ายรัฐบาลใช้เวลาปราบปรามอยู่จนถึง ๑๖ ตุลาคม ๒๔๗๖
ฝ่ายกบฏพ่ายแพ้ถอยหนีจากคอนเมืองไปยังสระบุรีและถูกฝ่ายรัฐบาลตามตี จนกระทั่ง พ.อ.
พระยาศรีสิทธิสงคราม ผู้บัญชาการทหารฝ่ายกบฏคนสำคัญเสียชีวิตในการสู้รบเมื่อ ๒๓ ตุลาคม
๒๔๗๖ ในที่สุดพระองค์เจ้าวรเดชได้เสด็จลี้ภัยจากประเทศไทยเมื่อ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๗๖

^{๔๘} สงบ สุริยินทร์ "ประวัติ ๑๑ นายกรัฐมนตรี" (พระนคร, โรงพิมพ์ประเสริฐรัฐอักษร,
๒๕๐๒) หน้า ๖๕๕-๖๕๗.

^{๔๙} ว.ช. ประสังสิต "แผ่นดินสมเด็จพระปกเกล้า" (พระนคร, โรงพิมพ์อักษรศาสตร์,
๒๕๐๕) หน้า ๓๘๐-๓๘๑.

^{๕๐} ม.ร.ว. ชนม์สวัสดิ์ งามพูน "ชีวประวัติการต่อสู้ของจอมพล. พิบูลสงคราม"
(พระนคร, รัตนการพิมพ์, ๒๕๐๑) หน้า ๒๕.

ไปยังไซ่ง่อน^{๕๑} หลังจากนั้นรัฐบาลก็ไต่ถามผลการปราบปรามฝ่ายกบฏต่อสภาผู้แทน
 ราษฎรเมื่อ ๒๘ ตุลาคม ๒๔๗๖ และในวันเดียวกันนี้สภาฯก็ได้มีมติให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติ
 จัดตั้งศาลพิเศษตามการเสนอของรัฐบาล^{๕๒} ทั้งนี้เพื่อพิจารณาความผิดของฝ่ายกบฏซึ่งนับเป็น
 ครั้งแรกที่ฝ่ายบริหารใช้อำนาจตุลาการเสียเอง เป็นเครื่องมือปราบปรามฝ่ายตรงข้ามทาง
 การเมือง โดยมีได้คำนึงถึงกระบวนการยุติธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

ความสำเร็จในการปราบปรามกบฏบวรเดชของจอมพลป.พิบูลสงครามนับเป็นปัจจัย
 สำคัญอีกประการหนึ่งนอกเหนือไปจากการทำรัฐประหารเมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ ที่ทำให้จอม
 พลป.พิบูลสงครามก้าวขึ้นมาอยู่แนวหน้าสุดของบรรดานักการเมืองในขณะนั้นภายหลังการปราบ
 กบฏแล้ว พ.ท.หลวงพิบูลสงครามได้รับการเลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นรองผู้บัญชาการทหารบกและ
 เลื่อนยศเป็นพันเอกเมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๗๗ และได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
 กลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่งเมื่อ ๒๕ กันยายน ๒๔๗๗^{๕๓} ในระยะนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าจอมพลป.
 พิบูลสงครามมีฐานอำนาจทางการเมืองที่เกือบจะสมบูรณ์ตั้งในสภาผู้แทนราษฎรที่ตนเป็นสมาชิก
 ประเภท ๒ ในรัฐบาลที่ตนเป็นรัฐมนตรีว่าการและในกองทัพบก ซึ่งตนมีตำแหน่งเป็นรองผู้
 บัญชาการทหารบก โดยเฉพาะความเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมนั้นทำให้จอมพลป.
 พิบูลสงครามสามารถดำเนินการปรับปรุงกองทัพทั้ง ๓ เหล่าได้อย่างเต็มที่ พ.อ.หลวงพิบูล-
 สงครามจึงได้รับพระราชทานยศเป็นนาวาเอกเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘ และนาวาอากาศ
 เอกเมื่อ ๑๒ มีนาคม ๒๔๗๘^{๕๔} ซึ่งนับเป็นนายทหารคนธรรมดาสามัญคนแรกภายหลังการเปลี่ยน
 แปลงการปกครองที่ได้รับพระราชทานยศทั้ง ๓ เหล่าทัพพร้อมกัน

^{๕๑} วิเทศกรณีย์ เรื่อง เติม หน้า ๓๔๘-๓๔๙
^{๕๒} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๒/๒๔๗๖ (สามัญ)
 สมัยที่ ๑ (๒๘ ตุลาคม ๒๔๗๖) หน้า ๖๑๘.
^{๕๓} อ.พิบูลสงคราม เรื่อง เติม หน้า ๒๔๗.
^{๕๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๕๐.

๑.๕ การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภายหลังการกบฏของพระองค์เจ้าวรเดชในตุลาคม ๒๔๗๖ แล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมควยพระบรมราชินีได้เสด็จประพาสยุโรป และอเมริกาโดยทรงอ้างเหตุผลว่าเป็นการเสด็จพระราชดำเนินไปรักษาพระเนตร ณ ต่างประเทศ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมควยพระบรมราชินีได้เสด็จพระราชดำเนินจากประเทศไทยเมื่อ ๑๒ มกราคม ๒๔๗๗ โดยไม่ทรงยอมรับข้อเสนองของรัฐบาลที่จะเชิญแพทย์จากต่างประเทศมาถวายการรักษา ความขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์กับรัฐบาลปรากฏออกมาอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรก ในสมัยที่ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี สมัยที่ ๓. (๒๒ กันยายน ๒๔๗๖-๒๗ กรกฎาคม ๒๔๘๐) ทั้งนี้โดยที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาทหารที่รัฐบาลได้ทูลเกล้าฯ ถวายทั้ง ๓ ฉบับ หลังจากที่ได้สภาผู้แทนราษฎรลงมติเมื่อ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๗๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานคืนมายังสภา แต่เมื่อ ๒๕ กันยายน ๒๔๗๗ สภาลงมติยืนยันตามร่างเดิม จึงทูลเกล้าฯ ถวายไปอีกครั้ง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยคืนมาภายในกำหนดเวลาตามรัฐธรรมนูญพระราชบัญญัติทั้ง ๓ ฉบับจึงบังคับใช้เป็นกฎหมายได้ ๕๕

ความขัดแย้งซึ่งปรากฏขึ้นในระยะกันยายน ๒๔๗๗ นี้ได้ลุกลามรุนแรงขึ้นจนถึงกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชปรารภจะสละราชสมบัติเมื่อ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๗๗ ๕๖ เนื่องจากทรงเห็นว่ารัฐบาลกับสภาผู้แทนราษฎรมีความเห็นขัดกับพระองค์เป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องรัฐธรรมนูญ รัฐบาลได้พยายามเจรจากับพระมหากษัตริย์หลายครั้งโดยที่รัฐบาลไม่ยอมแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามพระราชประสงค์โดยเฉพาะการตั้ง

๕๕ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๘/๒๔๗๗ (วิสามัญ) หน้า ๒๑๘๓.

๕๖ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ "พระราชบันทึกทรงเล้า" ในหนังสือ

สมาชิกประเภทสองและการจัดตั้งศาลพิเศษ ฯลฯ^{๕๗} ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า-
อยู่หัวก็ไต่ทรงสละราชสมบัติเมื่อ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ (๒๔๗๘) เมื่อทรงเห็นวาระรัฐบาลพระยา-
พหลพลพยุหเสนาไม่ยอมทำตามพระราชประสงค์อย่างแน่นอน ดังนั้นพระองค์จึงไม่อาจจะ
ยินยอมให้ผู้อื่นใดกระโดดใช้วิธีการปกครองแบบที่พระองค์ทรงไม่เห็นควยในพระปรมาภิไธยของ
พระองค์ได้อีกต่อไป^{๕๘}

๖.๖ วิกฤตการณ์ก่อนการขึ้นสู่อำนาจของนายกรัฐมนตรีนครินทร์

หลังจากผ่านพ้นวิกฤตการณ์เรื่องความขัดแย้งกับพระมหากษัตริย์แล้ว รัฐบาล
พระยาพหลพลพยุหเสนาได้เชิญเสด็จพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดลขึ้น
ทรงราชย์สืบแทนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนับตั้งแต่วันที่ทรงสละราชสมบัติ
และได้ตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งกระทำในวันเดียวกันคือวันที่ ๗ มีนาคม
๒๔๗๗^{๕๙} หลังจากนั้นรัฐบาลต้องเผชิญกับการกบฏอีกครั้งหนึ่งที่เรียกว่า "กบฏนายสิบ"
และอีกเช่นเคยที่ พ.อ. หลวงพิบูลสงครามรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้ที่มีบทบาท
สำคัญที่สุดในการอำนวยการกวาดล้างจับกุม นายทหารชั้นประทวนที่วางแผนกบฏ
เมื่อ ๓ - ๗ สิงหาคม ๒๔๗๘ รวมทั้งสิ้น ๑๕ คน^{๖๐} รัฐบาลได้จัดตั้งศาลพิเศษขึ้นอีก
ครั้งพิจารณาโทษฝ่ายกบฏอย่างรุนแรง

ก่อนหน้าที่จะมีการกวาดล้างจับกุมกบฏนายสิบนั้น พ.อ. หลวงพิบูลสงครามถูกลอบ
ประทุษร้ายเป็นครั้งแรกเมื่อ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๗ ขณะที่กำลังจะกลับจากการชมการแข่ง
ขันฟุตบอลชิงชนะเลิศภายในกองทัพบกที่หนองสนามหลวง การลอบประทุษร้ายครั้งนี้กระทำ

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๕-๑๖

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๗-๒๘

^{๕๙} ประชุมกฎหมายประจำศก ปี ๒๔๗๗ เล่ม ๔๗ หน้า ๑๐๒๑-๑๐๒๓

^{๖๐} ประชุมกฎหมายประจำศก ปี ๒๔๗๘ เล่ม ๔๘ หน้า ๑๐๐๑

โดยนายพุ่ม ทับสายทอง ซึ่งใช้เงินถึง พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม ๒ นัด ทำให้ พ.อ.หลวง
 พิบูลสงครามต้องรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลประมาณ ๑ เดือน นายพุ่ม ทับสายทอง ถูก
 ศาลตัดสินจำคุก ๑๖ ปี การลอบประทุษร้าย พ.อ.หลวงพิบูลสงครามครั้งที่ ๒ อุบัติขึ้น
 เมื่อ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ โดยถูกนายลี บุญตา ไลยิงบนบ้านพักในกรมทหารปืนใหญ่
 บางซื่อ นายลี บุญตา เป็นคนใช้ที่อยู่กับหลวงพิบูลสงครามมา ๘ ปี ให้การต่อศาล
 พิเศษว่ายิงไปเพราะเมาและไม่ไต่ตั้งใจยิง การลอบประทุษร้ายครั้งที่ ๓ เกิดขึ้นขณะที่
 พ.อ. หลวงพิบูลสงครามกำลังรับประทานอาหาร อยู่ที่บ้านพักในกรมทหารปืนใหญ่บางซื่อ
 เมื่อ ๙ ธันวาคม ๒๔๘๑ ร่วมกับท่านผู้หญิงละเอียด น.ท.หลวงยุทธศาสตร์โกศล
 น.ต. ขุนรณนภากาศ พ.ท.หลวงเสนา และ พ.ต.หลวงประหารวิบูลย์ และ
 ร.อ. เฒ่า ศรียานนท์ ผู้ที่ร่วมโต๊ะอาหารในวันนั้นถูกลอบวางยาพิษซึ่งได้แก่สารหนู
 แต่แพทย์ได้แก้ไขไว้ทันทางที่ ๒๑

มิใช่แต่ พ.อ.หลวงพิบูลสงครามเท่านั้นที่ถูกลอบประทุษร้าย พระ^{๒๑}มหาดพลพยุห
 เสนาก็ถูกบุคคลคนหนึ่งในจำนวน ๑๘ คน ที่ศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๔๘๑ ตัดสินประหารชีวิต
 ได้ว่าจ้างให้ลอบวางยาพิษ แต่บุคคลที่ถูกว่าจ้างได้กลับใจไม่ยอมวางยาพิษ พระ^{๒๒}
 ยายพหลพลพยุหเสนา จึงรอกชีวิตมาได้อย่างน้อยที่สุดขอเท็จจริงดังกล่าวนี้แสดงให้เห็น
 ว่าศัตรูทางการเมืองของพระยาพหลพลพยุหเสนา และจอมพล. พิบูลสงครามมีอยู่จริง
 และได้ใช้วิธีการรุนแรง เพื่อโค่นล้มบุคคลสำคัญของรัฐบาลทั้งสองคน สถานการณ์ต่าง
 การเมืองในระยะนั้น (๒๔๗๗-๒๔๘๑) จึงตกอยู่ในภาวะตึงเครียดเป็นอย่างยิ่ง รัฐบาล
 ประสพวิกฤตการณ์อยู่เป็นระยะทั้งในสภาผู้แทนราษฎร และนอกสภา ในสภาผู้แทนราษฎร

๒๑ อ.พิบูลสงคราม เรื่องเดิม หน้า ๒๕๔-๒๖๖
 ๒๒ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง) "ยุคหมิ่น" (พระนคร, โอเคียนการพิมพ์, ๒๕๐๓)
 หน้า ๗๖.

นั้นรัฐบาลประสพวิกฤตการณ์หลายครั้งในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๐ อาทิ การเปิด
 อภิปรายนโยบายเก็บเงินค่านาของรัฐบาลและการอภิปรายร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ
 ประจำปี ๒๔๘๐ วิกฤตการณ์ซึ่งนับว่ามีผลรุนแรงถึงกับพระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี
 ต้องลาออกจากตำแหน่งได้แก่การที่นายเลียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรอุบล-
 ราชธานี ตั้งกระทู้ถามรัฐบาล เมื่อ ๒๗ กรกฎาคม ๒๔๘๐ เรื่องการขายที่ดินของ
 พระคลังข้างที่^{๒๓} ซึ่งมีการตั้งข้อสงสัยกันว่ารัฐมนตรีรักษาการแทนนายกรัฐมนตรีใน
 สำนักพระราชวังตลอดจนรัฐมนตรี และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์บางคนทุจริต
 กระทู้ถามกรณีนี้รัฐบาลตอบไม่เป็นที่พอใจ เป็นเหตุให้นายโต ปาดินบุตร ผู้แทน
 ราษฎรพระนคร เสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปในนโยบายของรัฐบาลว่าด้วยการจัด
 ระเบียบพระคลังข้างที่ ซึ่งรัฐบาลไม่ขัดข้อง การอภิปรายในญัตตินี้ยึดเยื่อติดพันจน
 ประธานสภาต้องสั่งเลื่อนไปอภิปรายต่อในวันรุ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ก็ได้ชิงลาออกเสีย
 ก่อนในค่ำวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๔๘๐ นั้นเอง โดยให้เหตุผลว่าเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย
 สอบสวนการขายที่ดินของพระคลังข้างที่ได้โดยชอบธรรม ทั้งนี้เพราะผู้แทนราษฎรบาง
 คนเชื่อว่าคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองบางคนซึ่งอยู่ในขณะรัฐมนตรีมีส่วนเกี่ยว
 ของด้วย เมื่อ ๒๘ กรกฎาคม ๒๔๘๐ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา
 ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็มีหนังสือลาออกไปยังประธานสภาผู้แทน
 ราษฎร ด้วยเหตุผลว่าสมาชิกสภาควาอดยคำรุนแรงพาดพิงถึงพระองค์ ต่อมา
 พล.อ. เจ้าพระยาวิชิเยนทร์โยธินกับเจ้าพระยาชัยมราช ผู้สำเร็จราชการแทนพระ
 องค์อีก ๒ คน ได้ยื่นหนังสือลาออกด้วยโดยอ้างความรับผิดชอบร่วมกับประธานคณะผู้
 สำเร็จราชการแทนพระองค์ ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ ๓๑ กรกฎาคม ๒๔๘๐

^{๒๓} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๒/๒๔๘๐ (วิสามัญ) หน้า ๓๐๑

ไควมีมติให้ถือว่า การลาออกโดยลายลักษณ์อักษร ของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ดังกล่าว ย่อมถือเป็นการลาออกแล้วแต่สภาผู้แทนราษฎรก็ได้เลือกคณะผู้สำเร็จราชการ
ชุดเดิมให้เขาคำรงตำแหน่งอีก โดยมีประกาศแต่งตั้งเมื่อ ๔ สิงหาคม ๒๔๘๐ ^{๖๔}

ขณะเดียวกันสภาผู้แทนราษฎรก็ได้พิจารณาเลือกนายกรัฐมนตรี เป็นการภายใน
ซึ่งไควมีมติให้ พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป พ.อ.พระยาพหล
พลพยุหเสนาตอบปฏิเสธโดยขอร้องให้สภาชกฟ้องเรื่องการขายที่ดินพระคลังข้างที่ให้
เรียบร้อยก่อน แต่สภาไควมีมติอีกครั้งหนึ่งยืนยันเช่นเดิมโดยชี้แจงว่าสภามีไควมีความ
สนใจในตัวนายกรัฐมนตรีในกรณีนี้แต่อย่างใด และสมาชิกสภากว่า ๘๐ คน ได้พร้อม
ใจกันไปขอร้อง พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนาที่วังปารุสกวัน ขอให้รับตำแหน่งนายก
รัฐมนตรีต่อไป ^{๖๕} ในวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๔๘๐ จึงไควมีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้าให้ พ.อ.พหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี และไควมีประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี
ในวันรุ่งขึ้นนับเป็นการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นสมัยที่ ๔ ของ พ.อ.พระยา
พหลพลพยุหเสนา ^{๖๖} ในคณะรัฐมนตรีชุดนี้ พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม ยังคงเป็นรัฐ
มนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมตามเดิม รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาได้จัดให้มีการ
เลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๒ ขึ้น เมื่อ ๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ เนื่องจากผู้แทนราษฎรชุดเดิม
จะสิ้นอายุลงตามวาระในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๐ การเลือกตั้งทำไปครั้งนี้เป็นการเลือก
ตั้งโดยตรงไควผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นกว่าชุดเดิม ๑๓ คน เป็น ๕๑ คน จึงไควมีการแต่งตั้ง
สมาชิกประเภทที่ ๒ เพิ่มขึ้นด้วยตามรัฐธรรมนูญเมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๐ ซึ่ง พ.อ.

^{๖๔} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑๖-๒๐/๒๔๘๐ (วิสามัญ)

หน้า ๓๖๖-๔๘๓

^{๖๕} ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ เรื่องเดิม หน้า ๒๓๕

^{๖๖} คณะรัฐมนตรีคณะที่ ๓ (๕ สิงหาคม ๒๔๘๐-๒๑ ธันวาคม ๒๔๘๐)

พระประศาสน์พิทยายุทธ กับ พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกประเภท ๒
 ๖๖

ในระยะนี้ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกสภาประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ ได้ปรากฏให้เห็นในลักษณะรุนแรงเป็นครั้งแรก กล่าวคือในระหว่างพักการประชุมสภา เมื่อ ๑๒ สิงหาคม ๒๔๘๐ ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไป สมาชิกประเภท ๒ กลุ่มหนึ่ง นำโดย ร.อ. ชุนนิรันดรชัย ร.อ. กุหลาบ กาญจนสกุล และนายวิเชียร สุวรรณทัต ได้ร่วมกันจับนายเลียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรอุบลราชธานี โยนลงในสระน้ำหน้าพระที่นั่งอัมพร ๖๗ โดยอ้างว่าเป็นการเตือนนายเลียง ไชยกาล ที่ขอตั้งกระทูถาม ทำให้รัฐบาลตกอยู่ในฐานะลำบาก โดยเฉพาะกระทูถามเมื่อ ๖ สิงหาคม ๒๔๘๐ กรณีหลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรีไปแสดงปาฐกถาที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโจมตีประเทศจีนว่า "ขัดกับนโยบายรัฐบาลหรือไม่ และถ้าขัดกับนโยบายของรัฐบาล ก็ขอทราบว่าจะจัดการอย่างไรกับหลวงวิจิตรวาทการ" ๖๘ การจับนายเลียง ไชยกาล โยนน้ำครั้งนั้นทำให้เกิดความไม่พอใจแก่สมาชิกสภาประเภทที่ ๑ เป็นอย่างยิ่ง สมาชิกสภาประเภทที่ ๑ ประมาณ ๖๐ คน นำโดยนายเขมชาติ บุญรัตนพันธ์ ผู้แทนราษฎรร้อยเอ็ดได้ยื่นหนังสือประท้วงต่อประธานสภาไม่ขอเข้าประชุมสภาอีก จนกว่ารัฐบาลจะรับรองว่าจะให้ความปลอดภัย มิให้เรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นอีก ขอเรียกร้องของสมาชิกสภาประเภทที่ ๑ ที่ขอให้รัฐบาลดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งกับบุคคลที่จับนายเลียง ไชยกาล โยนน้ำ รัฐบาลก็มีได้ดำเนินการแต่อย่างใดทั้งในแง่กฎหมายและในแง่การเมือง ซึ่งทำให้สมาชิกประเภทที่ ๑ ไม่พอใจเป็นอันมาก ๖๙

๖๗ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ เรื่องเดิม หน้า ๒๔๑-๒๔๒

๖๘ วิเทศกรณีย์ เรื่องเดิม หน้า ๑๔๓

๖๙ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๖๐

๑.๗ การขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลป. พิบูลสงคราม

หลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสร็จเรียบร้อยแล้ว สภาก็ได้เปิดประชุมเป็นครั้งแรกเมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๐ และได้เลือก พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนาจึงได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกเป็นสมัยที่ ๕ อันเป็นการดำรงตำแหน่งสมัยสุดท้ายของ พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา พ.อ.หลวงพิบูลสงคราม ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกเช่นเคยในคณะรัฐมนตรีคณะที่ ๘ (๒๑ ธันวาคม ๒๔๘๐-๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑) และหลังจากนั้น พ.อ.หลวงพิบูลสงครามก็ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งแรก

รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาซึ่งประสบกับวิกฤติการณ์ทางการเมืองทั้งในสภาและนอกสภานับตั้งแต่ทำรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาเมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ ได้ถึงกาลสิ้นสุดลงเมื่อรัฐบาลประกาศยุบสภาเมื่อ ๑๑ กันยายน ๒๔๘๑^{๓๐} เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ เนื่องจากแพศีสภาเรื่องใหม่การชี้แจงรายละเอียดคามงบประมาณโดยแจ่มแจ้ง กล่าวคือเมื่อ ๑๐ กันยายน ๒๔๘๑ นายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎร ร้อยเอ็ดได้เสนอญัตติขอแก้ไขข้อบังคับของสภาผู้แทนราษฎร เกี่ยวกับวิธีการ เสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณของรัฐบาล โดยขอให้รัฐบาลเสนอรายละเอียดทั้งรายรับและรายจ่ายตามงบประมาณโดยชัดแจ้ง เพื่อให้สมาชิกสภาได้ทราบก่อนที่จะมีการพิจารณาอนุมัติไปตามยอดงบประมาณที่รัฐบาลเสนอมา รัฐบาลโดยพระยาไชยยศสมบัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ชี้แจงต่อสภาว่าไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากรายละเอียดของงบประมาณมีมาก ไม่มีเวลาจัดการให้ทันตามกำหนดเวลาเสนองบประมาณและจะเป็นการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนาชี้แจง

^{๓๐} พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๔๘๑, ราชกิจจานุเบกษา แผนกฤษฎีกา เล่ม ๕๕ ตอนที่ ๓๓ (๑๑ กันยายน ๒๔๘๑) หน้า ๔๐๕.

ต่อสภาว่ารัฐบาลไม่สามารถจะปฏิบัติตามญัตตินี้ได้ เพราะ เป็นการผูกมัดรัฐบาลเกินไป หากสภาลงมติรับญัตตินี้ไว้พิจารณา รัฐบาลก็จะลาออก อย่างไรก็ตามการลงมติด้วยวิธีลงคะแนนลับปรากฏว่าที่ประชุมเห็นชอบด้วยกับญัตตินี้ด้วยคะแนน ๔๕ ต่อ ๓๑ และไต่ถามมติตั้งคณะกรรมการวิสามัญไปพิจารณาญัตติต่อไป ^{๓๑}

พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีจึงได้กราบบังคมลาออกจากตำแหน่ง แต่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่ยอมรับโอบลา โดยให้เหตุผลว่าสภาพการณ์ของโลกในเวลานั้นปั่นป่วน คับขัน ประกอบกับคณะรัฐมนตรีจะต้องเตรียมการเสด็จพระเจ้าอยู่หัวอันหมกมิดที่จะเสด็จนิวัติพระนคร รัฐบาลจึงควรอยู่บริหารประเทศต่อไป รัฐบาลพระยาพลพลพยุหเสนาจึงได้ตราพระราชกฤษฎีกายุบสภาเมื่อ ๑๑ กันยายน ๒๔๘๑ เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายใน ๕๐ วัน ในการนี้รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงถึงเหตุผลในการยุบสภาให้ประชาชนทราบ โดยชี้แจงว่าเป็นเหตุการณ์ตามปกติของการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ^{๓๒}

รัฐบาลพระยาพลพลพยุหเสนาได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๓ ขึ้นเมื่อ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ โดยผู้แทนราษฎรจำนวน ๕๑ คน เท่ากับจำนวนผู้แทนราษฎรชุดก่อน สภาผู้แทนราษฎรได้เปิดประชุมเมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๑ เลือก พระยามานวราชเสวี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และ พ.อ.พระยาปัจจนปัจจนิกเป็นรองประธานสภา ส่วนการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีนั้นได้กระทำกันเป็นการภายในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกสภาทั้งสองประเภทเมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๘๑ บุคคลที่อยู่ในข่ายการพิจารณาเป็นอันดับแรกได้แก่ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา แต่ก่อนที่จะมีการประชุมสภาครั้งนี้ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนาได้ขอพบประธานสภา

^{๓๑} รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๒๑/๒๔๘๑ (สามัญ) สมัยที่ ๒ (๑๐ กันยายน ๒๔๘๑) หน้า ๑๔๓๓

^{๓๒} แถลงการณ์ของรัฐบาล ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย, เล่ม ๕๕ ตอนที่ ๓๓ หน้า ๔๐๗

และขอองให้แจ้งต่อที่ประชุมว่าไม่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างเด็ดขาด เนื่อง
จากสุขภาพไม่สมบูรณ์มีการเจ็บป่วยเนื่อง ๆ บุคคลที่มีอาวุโสรองจาก พ.อ. พระ
ยาพลพลพยุหเสนาในขณะนั้นได้แก่ พ.อ. พระยาทรงสุร เกษ ซึ่ง พ.อ. หลวงพิบูล
สงครามยังชวนให้กลับมาร่วมงานอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของตน ก็มีพื้นฐานของ
อำนาจทางการเมืองและการทหารในขณะนั้นน้อยกว่า พ.อ. หลวงพิบูลสงครามมาก

ด้วยเหตุนี้ พ.อ. หลวงพิบูลสงคราม จึงเป็นบุคคลที่สภาผู้แทนราษฎร เห็นว่า
สมควรเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไป อำนาจบารมีที่ พ.อ. หลวงพิบูลสงคราม
ได้สร้างสะสมไว้นับตั้งแต่เป็นผู้ริเริ่มและบุคคลระดับหัวหน้าคณะราษฎร รวมทั้งการทำ
รัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ตลอดจนความสามารถในการปราบ
ปราบกบฏวระ เกษ เป็นสิ่งที่ผลักดันให้ พ.อ. หลวงพิบูลสงครามได้รับความนิยมและเป็นที่
ยอมรับในความเข้มแข็ง เด็ดขาดในหมู่คณะผู้ก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งส่วนใหญ่
ก็เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภท ๒ อยู่ด้วย นอกจากนี้ พ.อ. หลวงพิบูล-
สงครามยังได้รับการสนับสนุนจาก พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา โดยที่ พ.อ. พระยา
พลพลพยุหเสนาได้ทำการประชุมคณะผู้ก่อการหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ ๑๒
พฤศจิกายน ๒๔๘๖ ผ่านไปแล้ว โดยยืนยันต่อที่ประชุมว่าจะไม่รับเป็นนายกรัฐมนตรี
อีกและเสนอให้ที่ประชุมทราบว่าต้องการให้ พ.อ. หลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี
: ๗๔
ต่อจากตน

๗๓ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ เรื่องเก็บ หน้า ๒๗๕

๗๔ สว่าง ลานเหลือ เรื่องเก็บ หน้า ๓๐

การประชุมหารือเป็นการภายในของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งกระทำกันเมื่อ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๘๑ พ. อ. พระยาพลพลพยุหเสนาและบรรดาสมาชิกสภาทั้งสองประเภท จึงมีความเห็นว่า พ. อ. หลวงพิบูลสงครามเป็นบุคคลที่ควร จะ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คนต่อไป ด้วยเหตุนี้ในวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ให้ พ. อ. หลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี^{๗๕} จอมพลป. พิบูลสงคราม ผู้ริเริ่มก่อ การเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ ผู้พิทักษ์ระบอบรัฐสภาโดยการทำรัฐประหาร เพื่อ เปิดสภาปี ๒๔๗๖ และผู้คุมครองรัฐบาลคณะราษฎรโดยการปราบปรามกบฏบวรเดช จึงก้าวขึ้นสู่จุดสูงสุดแห่งอำนาจทางการเมืองในขณะที่มีอายุ ๔๑ ปี และมีศเพียงพันเอก นับเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๓ ของประเทศไทย หลังจากได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว พ. อ. หลวงพิบูลสงครามก็ได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นเมื่อ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๘๑ โดยที่ตนเข้าดำรงตำแหน่งที่คุมอำนาจสำคัญ ๆ ไว้เองได้แก่ ผู้บัญชาการทหารบก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐบาล หลวงพิบูลสงครามได้รับความไว้วางใจจากสภาในการประชุมเพื่อแถลงนโยบายบริหาร แขนงคืนเมื่อ ๒๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ ด้วยคะแนนเสียง ๑๑๑ ต่อ ๒.^{๗๖}

^{๗๕} ประกาศตั้งนายกรัฐมนตรี ราชกิจจานุเบกษา แผนกฤษฎีกา เล่ม ๕๕ ตอนที่ ๕๘ หน้า ๓๐๖

^{๗๖} ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ เรื่องเกม หน้า ๒๕๕